

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

**“ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ЗТЯЖКИМИ
ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ”**

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M22z
ОПП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія

Надія МАЛЕЦЬКА

Керівник:

кандидат психологічних наук,
професор **Олексій ГАВРИЛОВ**

Рецензент:

Тетяна ДОКУЧИНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ	 8
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей з тяжкими порушеннями мовлення	8
1.2. Сутність мовленнєвої готовності у контексті сучасних наукових досліджень	17
1.3. Особливості готовності до освітнього процесу дітей з тяжкими порушеннями мовлення	24
Висновки до першого розділу	31
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ	 34
2.1. Обґрунтування і розробка методики дослідження рівня мовленнєвої готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчання	34
2.2. Результати дослідження мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення до навчання	41
2.3. Обґрунтування системи роботи по формуванню мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання	61
Висновки до другого розділу	66
 ВИСНОВКИ	 68
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	 73
 ДОДАТКИ	 81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Динамічність сучасного життя, впровадження ідей Нової української школи, технологій штучного інтелекту на фоні війни з росією висуває нові вимоги до навчальних досягнень дітей, що відображено в напрямках модернізації освітньої системи України. Кардинальні реформи у освітній системі безпосередньо стосуються дошкільної та початкової ланки освіти, зумовивши підвищення значущості проблеми готовності дітей до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Поряд з цим через оголошену росією війну кількість дітей, які мають порушення мовлення, зростає з геометричною прогресією. Причому зростає кількість дітей з тяжкими порушеннями мовлення різного віку. З урахуванням цього постає актуальна проблема вивчення їхньої готовності до навчання у закладі загальної середньої освіти (надалі – ЗЗСО). Складність когнітивного і мовленнєвого розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення (надалі – ТПМ) обумовлюють особливості організації корекційно-логопедичної роботи з такими дошкільниками з метою якісної підготовки їх до подальшого навчання у початкових класах.

Одним із складових елементів готовності дітей до навчання у ЗЗСО, поруч із достатнім фізичним розвитком, розвиненою інтелектуальною складовою, психічною готовністю, сформованістю мотиваційної та емоційної сфер визначається ще й мовленнєва готовність, яка обґрунтовується науковцями і спеціалістами-практиками як наявність у дітей дошкільного віку: навичок усного мовлення; використання одиниць мови для мислення, спілкування; усвідомлення знакової системи мови; сформованість спеціальних умінь писемної мови; розвиток уміння аналізувати мовні явища тощо (А. Богуш, К. Бодяк, Н. Гавриш, В. Гербова, Л. Кльоц, С. Нагорна, Н. Сидоренко, І. Храпова та інші).

На думку вчених, мовленнєва готовність дітей дошкільного віку до навчання у ЗЗСО включає адекватну віковому розвитку сформованість звуковимови – усіх звуків рідної мови, сформованість навичок словотворення

і граматично правильного оформлення висловлювань, наявність уміння зв'язно розповідати і переказувати. При цьому готова до освітнього процесу дитина має володіти певними навчальними навиками: проводити звуковий аналіз слова, ділити його на склади, визначати кількість звуків і складів у слові тощо. Але для дітей із ТПМ часто ці навички і уміння недоступні на рівні володіння ними дітьми з нормотиповим розвитком їхнього віку. Більшість дітей з порушеннями мовлення не мають сформованих умінь проводити звуковий та складовий аналіз слів, активного вживання у власному мовленні поширені речення, використовувати зв'язне мовлення для повідомлення думки або аргументації і відстоювання власних інтересів (Л. Бертенева, Н. Гаврилова, Н. Голуб, Н. Ільїна, О. Качуровська, С. Конопляста, О. Мілевська, Т. Сак, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, Л. Трофіменко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інші).

Також у дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення відзначається низька мовленнєва активність, відсутність потреби у соціальному контакті з дорослими та однолітками, недостатність сформованості комунікативних вмінь і навичок, схильність до уникання вербальних форм спілкування, намагання підмінити їх невербальною комунікацією тощо. Такі особливості є свідченням низького рівня мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до освітнього процесу у ЗЗСО та потребу пошуку шляхів корекційно-розвивальної роботи з ними у напрямку покращення мовленнєвої готовності.

Мовленнєві порушення дітей як психолого-педагогічна проблема були предметом вивчення вітчизняних науковців: О. Белова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, І. Мартиненко, О. Мілевська, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, Л. Трофіменко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інших. Особливості мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення до навчання у ЗЗСО вивчають Л. Бартенева, А. Богущ, Л. Калмикова, Н. Савінова, Л. Трофіменко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інші.

Разом з тим недостатньо розглянута проблема пошуку ефективних шляхів підвищення мовленнєвої готовності до навчального процесу у ЗЗСО дітей дошкільного віку, які мають тяжкі порушення мовлення, що й обумовлює вибір даної теми кваліфікаційної роботи: “Формування мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка “Інноваційні технології в дослідженні і розвитку дітей з порушеннями інтелекту та мовлення в сучасних умовах становлення спеціальної та інклюзивної освіти”.

Метою кваліфікаційної роботи було проведення теоретичного аналізу і практичного дослідження особливостей мовленнєвої готовності до навчання у ЗЗСО дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Завдання дослідження:

1. Теоретично проаналізувати психолого-педагогічну літературу і визначити особливості розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення у контексті їхньої до навчання у ЗЗСО;

2. Провести дослідження особливостей мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання у порівнянні з дітьми з нормотиповим розвитком мовлення і проаналізувати отримані результати;

3. Розробити систему роботи з формування мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання.

Об’єкт дослідження – мовленнєва готовність дітей дошкільного віку до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – особливості мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз науково-методичної психолого-педагогічної літератури; узагальнення і систематизація наукових положень про особливості мовленнєвої готовності дітей з порушеннями мовлення до навчання у ЗЗСО;

- *емпіричні*: спостереження, бесіди, спеціальні діагностичні завдання для дітей дошкільного віку, методи експертної оцінки мовленнєвої готовності дітей з ТПМ до навчання у ЗЗСО; експеримент (констатувальний, формувальний), якісний і кількісний аналіз отриманих результатів, їхня обробка та інтерпретація.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що було проведено аналіз теоретичних та методичних напрацювань проблеми готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчального процесу у закладі загальної середньої освіти. Аналіз поглядів провідних науковців дозволив окреслити проблеми безпосередньо мовленнєвої готовності до освітнього процесу цієї групи дітей дошкільного віку. Теоретично обґрунтовано і розроблено методику дослідження мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення у контексті визначення основних напрямків надання логопедичної і корекційної допомоги. Розроблено і апробовано систему вивчення мовленнєвої готовності у дітей дошкільного віку.

Практичне значення дослідження розроблено систему психолого-педагогічної і логопедичної роботи з формування мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення до навчального процесу у закладі загальної середньої освіти. Практичні матеріали кваліфікаційного дослідження можуть бути використані логопедами, психологами, вихователями закладів дошкільної освіти, у яких є групи дітей з тяжкими порушеннями мовлення для їхньої підготовки до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Вибірку дослідження склали 10 дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (вік 5,5-6 років) і 18 дітей дошкільного віку з нормотиповим мовленнєвим розвитком (вік 5,5-6 років). Дослідження

проводилося **на базі** закладу дошкільної освіти № 5 “Барвінок” м. Коломия, Івано-Франківської області.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження апробовані на науковій конференції студентів і магістрантів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2023 році. Результати роботи висвітлено у статі “Формування мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання” // *Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційної педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вип. 14. Кам’янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023.С.23-28.

Структура дослідження. Випускна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 84 позиції.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження особливостей мовленнєвої готовності до навчання в закладі загальної середньої освіти дітей із тяжкими порушеннями мовлення сформульовано висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Теоретично проаналізувавши психолого-педагогічні особливості розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення та їхньої готовності до навчання з'ясовано, що стан мовленнєвої готовності зумовлюється тяжкістю наявних мовленнєвих відхилень, а також супутніми розладами розвитку моторних, когнітивних та пізнавальних процесів. Дітям із тяжкими порушеннями мовлення властивий недостатній розвиток навичок і вмінь усного мовлення, проблеми звуковимови, порушення зв'язного монологічного та діалогічного мовлення, недостатність умінь звукового і складового аналізу та синтезу слів. У них наявні порушення структури слова, часте невпевнене знання і неточне використання слів із повсякденного обігу, змішання часових і видових форм дієслів, переплутування значень слів, близьких за звучанням. Для них характерні низька пізнавальна активність, недостатність розвитку когнітивних процесів, нестійкість уваги, її низька довільність, проблеми у розвитку мислення, порушення процесів аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування. Все це негативно впливає на стан мовленнєвої готовності дітей до навчання у закладі загальної середньої освіти.

У загальному контексті готовність до навчання визначається як сформованість достатнього рівня психічного розвитку дитини для засвоєння навчальної програми за умов перебування у колективі однолітків. Готовність включає фізичний стан суб'єкта, його розумову, мотиваційну, емоційно-вольову, мовленнєву і психологічну складові. Мовленнєва готовність розуміється як сформованість у дітей дошкільного віку навичок усного мовлення, використання одиниць мови для мислення, спілкування, усвідомлення знакової системи мови, наявність пропедевтичних умінь з писемної мови, уміння аналізувати мовні явища. Серед компонентів

мовленнєвої готовності виділяються: висока мовленнєва активність; певна сума знань про навколишню дійсність, наповненість змістового боку мовлення; оптимальний рівень розвитку мовленнєвих навичок – достатній словниковий запас, правильність звуковимови, граматична правильність мовлення, наявність діалогічного і монологічного мовлення, володіння елементарними вміння у оцінці і контролі мовленнєвої діяльності тощо.

2. Проведення дослідження особливостей мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання у порівнянні з дітьми з нормотиповим розвитком мовлення і аналіз результатів.

Дослідження мовленнєвої готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчання дозволило відзначити, що у 13,2% респондентів даної групи відмічено достатній рівень сформованості. У них сформована здатність до виділення звуків із слів, до правильного повторення запропонованих слів за дорослим. Вони можуть допускати по 1-2 помилок при підборі антонімів, інколи потребують допомоги і підтримки з боку логопеда. Вони помилялись при підборі відповідного дієслова, але у більшості випадків виправляли помилку самостійно. Потребували не так допомоги, як підтримки з боку логопеда.

У 51,2% дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчання визначено середній рівень. Розвиток фонематичного слуху не дозволяє їм самостійно відшукати запропоновані звуки у словах навіть після їхнього повторення логопедом. Вони могли впізнати звук у названих словах, навіть назвати перші і останні звуки, але при цьому плуталися у виділенні місця звуку, допускали помилки, які самостійно не помічали і потребували чіткої вказівки на них логопеда і навіть у такому випадку не всі могли виправити. У них є несформованість або недостатня сформованість усвідомлення і використання назв предметів, які належать до різних значеннєвих груп. Вони розуміли зміст завдання за наявності допомоги, допускають 2-3 помилки у процесі підбору антонімів. Потребували допомоги з боку логопеда, при цьому у більшості правильно відповідали на запитання про характерну поведінку

тварин. Можуть інтуїтивно розуміти зміст зображеного на картинці, але їм не вистачає конкретних знань для пояснення того, що вони бачить. Деколи їм не вистачає словникового запасу для пояснення і є потреба у додаткових навідних запитаннях за зображеним сюжетом

У 35,6% респондентів дітей із тяжкими порушеннями мовлення констатовано низький рівень готовності. У них є значна недостатність фонематичного слуху: допускають грубі помилки або взагалі не визначають розташування звуків у словах, не називають звуки на початку та у кінці слів. Більшість не могли називати ознаки предметів або тварин, постійно плутали їхні характерні риси. Часто замість антонімів використовували синоніми, іноді просто мовчали, не знаючи, як правильно відповісти. Більшість дітей при підборі дієслів плутались, називали їх навімання, не розуміли їхнього значення, використовували неадекватно до слів. Вони не могли або не бажали виконувати запропоновані завдання, не вміли розкласти послідовність картинок і скласти за ними сюжетну розповідь. У окремих випадках лише перераховували зображені на них предмети, але пов'язати у сюжет не вміли.

У 27,1% дітей із нормотиповим розвитком мовлення до навчання дозволило відзначити високий рівень мовленнєвої готовності до навчання. У них повністю сформований фонематичний слух, вони знаходять звуки у словах, вказують на їхнє розташування, називають перші та останні звуки. Розуміють назви тварин, комах і предметів, які належать до різних значеннєвих груп. Практично завжди адекватно називають предмети, що належать до різних груп і відповідні дії з ними. Вони називають всі предмети, що належать до різних значеннєвих груп, розуміють і швидко знаходять узагальнюючі слова, легко підбирають слова-ознаки предметів і дії з ними, антоніми. Вони правильно розкладають малюнки і складають за ними розповідь.

У 43,4% дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком відзначено достатній рівень сформованості готовності до навчання. Вони допускали окремі помилки, але помічали їх у більшості випадків самостійно, виправляли

або потребували незначної підказки. Використовують у мовленні значну кількість ознак кожної із запропонованих груп тварин або об'єктів з використанням характерних для них величини – ваги, форми, кольору, смаку, запаху, температури, матеріалу, приналежності тощо. Називають антоніми, не помилялись або мало помилялись, потребують незначної допомоги логопеда. Називають 5-6 предметів, які належать до різних значеннєвих груп, розуміють зміст завдання, допускають 1-2 помилки при підборі слів-ознак, дій з предметами і антонімів. Правильно розкладають послідовність сюжетних малюнків, під час складання за ними розповіді допускають помилки. Для уточнення сюжету необхідні додаткові запитання з боку логопеда.

28,9% респондентів цієї групи мовлення мають середній рівень готовності до навчання. Вони допускають помилки при виділенні звука у слові, але виправляються і потребують незначної допомоги при цьому. Називають 3-4 предмети, які належать до різних значеннєвих груп, розуміють зміст завдання, допускають 2-3 помилки на підбір слів-ознак, дії предметів і антонімів. При цьому у більшості правильно відповідали на запитання про характерну поведінку тварин. Можуть інтуїтивно розуміти зміст зображеного на картинці, але їм не вистачає конкретних знань для пояснення того, що вони бачить. Деколи їм не вистачає словникового запасу для пояснення і є потреба у додаткових навідних запитаннях за зображеним сюжетом.

3. Система роботи з формування мовленнєвої готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчання включає послідовну логопедичну підтримку за кожним із визначених напрямків.

1. Логопедична робота з розвитку і корекції фонетико-фонематичного боку мовлення. Вона включає 4 логопедичні заняття, під час яких приділяється увага наступним видам роботи: формуванню правильної звуковимови; розвитку фонематичного аналізу і синтезу; розвиток слухових процесів: уваги, пам'яті, контролю.

2. Логопедична робота з розвитку і корекції лексичного боку мовлення, в першу чергу словникового запасу. Вона включає 4 логопедичні заняття, під

час яких відбувається робота: за збагачення словникового запасу, формування вміння називати предмети з різних значеннєвих груп; формування і усвідомлення узагальнень і використання узагальнюючих слів у процесі комунікування; засвоєння різних лексико-семантичних явищ – синонімії, антонімії, багатозначності; формування навичок використання іменників зі зменшено-пестливим значенням; формування навичок утворення присвійних прикметників; формування і розвиток зв'язків між словами.

3. Логопедична робота з розвитку і корекції граматичного боку мовлення. Вона включає 2 логопедичні заняття, які спрямовані на використання наступних видів роботи: формуванню навичок використання граматичних значень та відношень; формуванню синтаксичного боку мовлення.

4. Логопедична робота з розвитку і корекції зв'язного мовлення. Вона включає 2 логопедичні заняття, під час яких логопед приділяє увагу наступним видам діяльності: формування вміння доповнювати речення дорослого словами (1-2 слова); формування навичок складання речень із запропонованих слів; формування вміння складати невелику розповідь, на 1-3 речення за запитаннями логопеда; формування вміння складати невелику розповідь на 1-3 речення за сюжетними картинками.

Список використаних джерел

1. Арендарук А.О. Проблеми загального недорозвинення мовлення у дітей.
URL:http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Medecine/7_86151.doc.htm.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / за ред. А.М. Богуш. Київ. Слово. 2012. 26 с.
3. Бартенєва Л.І. Формування передумов грамотного письма у старших дошкільників з порушенням мовленнєвого розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Вип. 4 (1). 2013. С. 6-13.
4. Белова О. Мовленнєва готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал. № 3 (107). 2021. С. 3-11.
5. Белова О.Б. Тенденції психологічної та пізнавальної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. наук. журнал. Вип. 37. 2021. С. 146-150.
6. Белова О.Б. Характеристика особливостей розвитку психічних процесів у дітей з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. № 10 (197), у 2-х ч. 2010. Ч. II. С. 92-97.
7. Бистранівська О.С. Корекція мовленнєвих і не мовленнєвих порушень у дітей з вадами мовлення у процесі гри. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць. Т. XI. Ч. 6. 2009. С. 26-30.
8. Білоус М. Робота з учнями, які мають відхилення у мовленнєвому розвитку. *Дефектолог*. № 7. 2008. С. 51-55.
9. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад у дітей. Кам'янець-Подільський. Абетка. 2005. 212 с.
10. Богуш А.М. (2000) Дошкільна лінгводидактика : теорія і практика. Запоріжжя. Просвіта. 2000. 216 с.
11. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків. Ранок. 2012. 234 с.

12. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. Київ. Слово, 2010. 374 с.
13. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ. Вища школа. 2007. 542 с.
14. Богуш А.М., Шиліна Н.Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України. 2003. 335 с.
15. Бодяк К.П. Психологічні особливості підготовки дітей до навчання у загальноосвітньому навчальному закладі. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/almanax/7.pdf>.
16. Выготский Л.С. Мышление и речь. Собр. соч.: в 6 т. Москва. Просвещение. 1982. Т. 2. С. 5-361.
17. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. Москва. Изд-во АПН РСФСР. 1960. 598 с.
18. Вогнива Н.В., Сірак Л.П., Татур В.Ю. «Круглий рік» (розвиток пізнавально-мовленнєвих здібностей дітей-логопатів). Вінниця: ММК. 2016. 69 с.
19. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна : зб. наук. праць. Вип. XIX, у 2 ч. 2012. Ч. 1. С. 327-349.*
20. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: Монографія. Кам'янець-Подільський. ТОВ "Друк-Сервіс". 2011. 200 с.
21. Гаврилова Н.С. Прийоми формування правильної вимови фонем у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічна наука) : зб. наук. праць. Вип. 3. 2012. С. 11-20.*
22. Гаврилова Н.С. Психологічна характеристика дітей із загальним недорозвитком мовлення: порушення пізнавальної сфери кінетичного типу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна: зб. наук. праць. Вип. X. 2008. С. 306-310.*

23. Гаврилова Н.С., Гаврилов О.В., Константинів О.В. Діагностика рівня розвитку навички спілкування у дітей з розладами спектру аутизму (початковий етап). *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 16, у 2-х т. 2021. Т. 2. С. 123-131.
24. Голуб Н.М. Підготовка дітей із ЗНМ до навчання у школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 7 (51). 2015. С. 343-351.
25. Дефектологічний словник / за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова. Київ. МП "Леся". 2011. 528 с.
26. Дєдов О. Діагностика готовності дітей до школи. Хотин. 2014. 194 с.
27. Долинна О., Низковська О. Про поетапне впровадження Базової програми. *Дошкільне виховання*. № 1. 2009. С. 10-11.
28. Долнер В. Ю. Стан сформованості фонематичних процесів у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/41/43>.
29. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 388 с.
30. Жилова О. Готовність до навчання у школі дітей з мовленнєвою патологією. *Наука. Освіта. Молодь*. № 26, у 2-х ч. 2016. Ч. 1. С. 141-142.
31. Ільїна Н.В. Методологічні засади формування образного мовлення у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія*: зб. наук. праць. №.8. 2007. С. 3-5.
32. Ільїна Н.В. Практичні аспекти вивчення образного мовлення у дошкільників із ЗНМ. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. III. 2012. С. 94-102.
33. Ільїна Н.В. Формування мовленнєвої готовності дітей-логопатів до навчання у школі. 2015. URL: <http://www.srw.kspu.edu/?p=1159>.
34. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти. Київ. НМЦВО. 2003. 300 с.

35. Калмикова Л.О. Психологія формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Київ. Фенікс. 2008. 497 с.
36. Камишна О.Л. Розвиток інтелектуальних здібностей дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. URL: <http://academy.ks.ua/konfer/articles/2/11.pdf>.
37. Качуровська О.Б. Новітні засоби корекції та розвитку мовлення учнів з ТВМ. *Дефектологія*. №2. 2006. С.18-22.
38. Кльоц Л.А., Сидоренко Н.О. Корекційно-розвивальні заняття з дітьми 6-7 років. Харків: Основа. 2010. 127 с.
39. Конопляста С., Сак Т. Логопсихологія. Київ. Знання. 2010. 293 с.
40. Левицький В.Е. (2015) До питання про формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення *Актуальні проблеми корекційної освіти (педагогічні науки)* : зб. наук. праць. Вип. 5. 2015. С. 162-174.
41. Лемещук М.А. Проблеми мовленнєвої активності дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Матеріали за 12-а міжнародна научна практична конференція «Образованието и науката на XXI век – 2016»*. Софія : Бял ГРАД-БГГ ООД. Том 2. Педагогически науки. С. 2016. 69–73.
42. Леонтьев А.А. Язык и разум человека. Москва. Изд-во политической литературы, 1965. 137 с.
43. Логопедія / за ред. М.К. Шеремет. Київ. Слово. 2015. 776 с.
44. Лупінович С.М. Довідник вчителя-логопеда. Запоріжжя. Хортиця. 2007.127 с.
45. Лурия А.Р. Высшие корковые функции и их нарушение при локальных поражениях мозга. Москва. Медгиз, 1962. 314 с.
46. Мамчур У. В., Луцько К. В. Психолого-педагогічні умови готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. *Наукові здобутки студентів Інституту людини*. № 1 (5). 2016. URL: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/75/78>.

47. Мартиненко І. Логопсихологія: курс лекцій. Київ. ДІА. 2019. 120 с.
48. Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвєєва М.П. Основи корекційної педагогіки. Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2010. 264 с.
49. Мілевська О.П. Вивчення фонетичних умінь у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. Вип. 27. 2014. С. 130-135.
50. Нагорна С., Храпова І. Методики визначення готовності дітей до школи. Київ. Редакції загальнопедагогічних газет. 2014. 120 с.
51. Огієнко О. Діагностика і розвиток мовленнєвих мотивів старших дошкільнят: Консультація для вихователів. *Дошкільне виховання*. №5. 2016. С. 2-5.
52. Пахомова Н.Г. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення. *Дефектологія*. № 3. 2005. С. 48-50.
53. Пахомова Н. Нейропсихолінгвістика. Полтава. АСМІ. 2013. 268 с.
54. Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі. Автореф... дис. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка. Київ. НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2006. 24 с.
55. Пінчук Ю.В. Наукові засади формування навички фонематичного аналізу слова у дітей з вадами мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 5, у 2 т. 2015. Т. 2. С. 227-238.
56. Рібцун Ю.В. Формування фонологічного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей за умов нормального та порушеного онтогенезу. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*: Серія 19. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. № 22. 2012. С. 219-222.
57. Романенко О.В., Митурак М.Т. Напрями діагностики комунікативної готовності старших дошкільників до шкільного навчання. *Науковий часопис*

НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. Вип. 26. 2014. С. 397-401.

58. Романова О. Діти з особливими потребами в школі: Психолого-педагогічний супровід. Київ. Шкільний світ. 2011. 128 с.

59. Романюк Л., Поборча О. Хочу бути успішним: корекційно-розвивальні вправа для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Київ. Шкільний світ. 2009. 128 с.

60. Ружицька Л.І. Особливості психічного розвитку молодших школярів з важкими порушеннями мовлення. *Проблеми сучасної психології*. Вип. 14. 2011. С. 706-715.

61. Савінова Н.В. Коригування мовлення дітей як умова успішного навчання в школі. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Вип. 51. 2009. С. 93-96.

62. Савінова Н.В. Теоретичні засади системи диференційованої корекції граматичної будови мовлення в дітей старшого дошкільного віку із стертою формою дизартрії. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_55/32.pdf.

63. Соботович Е.Ф., Андрусин Л.Е., Бартенева Л.И. Методика виявлення речевих порушень у дітей и діагностика их готовності к школьному обучению. Київ. ЧП Компанія "Актуальна освіта". 1998. 127 с.

64. Тарасун В.В. Логодидактика. Київ. Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2004. 348 с.

65. Тищенко В.В. (2013) Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна* : зб. наук. праць. Вип. XXIII, у 2-х ч. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. 2013. Ч. 2. С. 260-268.

66. Тищенко В.В. Класифікації порушень мовленевого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наук. праць.

URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16614/1/Tyshchenko.pdf>

67. Ткач О.М. Особливості обстеження мовленнєвого розвитку дітей з ДЦП. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. №. 14. 2011. С. 785-793.

68. Ткачук О.В. Науково-теоретичний аналіз особливостей мовленнєвого розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. № 16. 2010. С. 199-203.

69. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Київ. Світ. 2014. 72 с.

70. Трофименко Л.І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2014. 104 с.

71. Трофименко Л.І. Мовленнєвий розвиток у дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Вип. 4. 2016. С. 211-216.

72. Туріщева Л.В. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі. Харків: Основа. 2011. 111 с.

73. Харченко А.А. Підготовка дітей до школи: Програма та методичні рекомендації навчання та виховання дітей, не охоплених суспільним дошкільним вихованням. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова. 2002. 108 с.

74. Черепаня Н.І. Проблеми готовності дитини до школи. *Педагогіка і психологія: Формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. Вип. 33. 2004. С. 421-426.

75. Черепаня Н.І. Педагогічні детермінанти готовності дитини до навчання у школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота* : зб. наук. праць. Вип. 27. 2013. С. 225–229.

76. Черних Л.А. Особливості готовності до школи старших дошкільників з порушенням слуху та мовленнєвими порушеннями в контексті їх соціальної адаптації. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія* : зб. наук. праць. Т. 22. Вип. 4 (46). 2017. С. 81-87.

77. Черченко Т.М., Стремоухова В.М. Організація та надання логопедичної допомоги учням із загальним недорозвиненням мови в умовах інклюзивного навчання. *Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва)*. Київ. РНМЦ Дніпровського району. 2015. С. 12-14.

78. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання у школі. Київ. Слово. 2009. 137 с.

79. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії). Київ. Слово. 2009. 160 с.

80. Яковенко А.О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників. *Науковий часопис НПУ. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наук. праць. Вип. 24. 2013. С. 273-276.

81. Яковенко А. О. Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників з логопатологією до інтегрованого навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03 – корекційна педагогіка. Київ. НПУ ім. М.П. Драгоманова.. 2018. 22 с.

82. Karwowski W., Bedny G. *A Systemic-Structural Theory of Activity: Applications to Human Performance and Work Design*.- CRC Press, 2006.

83. Sperry R. Hemisphere disconnection and unity in conscious awareness. *American Psychologist*. 1968. Vol. 23, No. 10. P. 723–733.

84. Sternberg R.J. *Cognitive Psychology*. Fort Worth : Wadsworth Publishing, 2002. 624 p.